

Slavná brněnská vila Tugendhat

od března po obnově opět otevřena

Vilu Tugendhat v Černopolní ulici 45 v Brně navrhl v roce 1928 architekt Ludwig Mies van der Rohe pro manžele Gretu a Fritze Tugendhatovy a v letech 1929–1930 ji realizovala brněnská stavitelská firma bratří Artura a Mořice Eislerových. Do dějin architektury se objekt zapsal uspořádáním hlavního obytného prostoru, ocelovou nosnou konstrukcí, užitím vzácných exotických materiálů a na tehdejší dobu výjimečným technickým řešením (včetně tepelné a zvukové izolace a unikátní, dodnes funkční regulovatelné vzduchotechniky v zimní zahradě). Dnes patří mezi přední zástupce světové architektonické moderny.

Stavebníci vily, Fritz Tugendhat (1895–1958) a jeho žena Greta, rozená Löw-Beerová (1903–1970), pocházeli z židovských německých rodin průmyslníků a obchodníků, kteří v Brně žili po několik generací. Po jejich odchodu do emigrace v roce 1938 zabralo vilu o rok později gestapo a tři roky nato se stala majetkem německé říše. V letech 1945–1950 sloužila jako soukromá taneční škola a poté přešla do majetku státu. V letech 1950–1979 se v ní pořádala rehabilitační tělocvik pro děti s vadami páteře. Od roku 1980 je v majetku města Brna. V letech 1981–1985 proběhla její první obnova a rekonstrukce, po které až do roku 1992 sloužila reprezentaci města a státu (v srpnu 1992 zde byla podepsána smlouva o rozdělení Československa). Od července 1994 je ve správě Muzea města Brna, které ji zpřístupnilo veřejnosti a provozuje ji jako instalovanou památku moderní architektury. V srpnu 1995 se vila stala Národní kulturní památkou a v prosinci 2001 byla zapsána na Seznam světového kulturního dědictví UNESCO. V roce 2005 v ní vzniklo Studijní a dokumentační centrum vily Tugendhat (SDC-VT), jehož cílem je shromažďovat fakta a dokumenty o stavbě, architektovi a stavebnících a postupně je zpřístupnit odborné i laické veřejnosti. V lednu 2010 začala památková obnova objektu plánovaná na dva roky; od 6. března 2012 je vila opět přístupná veřejnosti.

Projekční práce byly zahájeny počátkem roku 2005 a provádělo je za tímto účelem založené sdružení tří architektonických ateliérů: OMNIA projekt, ARCHTEAM a RAW. Autorský tým tvořili Ing. arch. Marek Tichý, odborný garant projektu a soudní znalec v oboru restaurování staveb, spoluautoři Ing. arch. Milan Rak, Ph.D., doc. Ing. arch. Tomáš Rusín, Ing. arch. Petr Řehořka, Ing. arch. Alexandr Skalický, doc. Ing. arch. Ivan Wahla a Ing. arch. Vítek Tichý, hlavní inženýr a koordinátor projektu. Generálním dodavatelem byla firma Unistav, a. s.

Během stavebních prací došlo k obnovení některých konstrukcí, a podařilo se tak najít mnohé fragmenty autentických prvků a materiálů použitých při výstavbě v letech 1929–1930. Jsou převážně zahraniční provenience. Mies van der Rohe byl překvapen vysokou úrovní brněnské architektury a stavitelství a neváhal realizaci svěřit do rukou zdejší stavební firmy, avšak většina stavebních materiálů byla dovážena z Německa a v československém stavebnictví koncem 20. let 20. století se běžně nepoužívala.

Ludwig Mies van der Rohe, občanským jménem *Maria Ludwig Michael Mies*, se narodil 27. března 1886 v Cáchách jako nejmladší z pěti dětí kameníka. V Cáchách vystudoval obecnou a katolickou dómskou školu a průmyslovku, zároveň se učil zedníkem a prakticoval jako kreslič. Roku 1905 odešel do Berlína, kde pracoval u Bruna Paula a Petera Behrense. Roku 1913 si otevřel vlastní architektonickou kancelář a realizoval množství staveb, které ovlivnily moderní architekturu 20. století. Počátkem 20. let si ke jménu Mies připojil dívčí jméno své matky. V roce 1938 odjíždí do USA; i tam během let realizoval významné a pokrokové stavby včetně mrakodrapů. Počátkem roku 1969 přislíbil jeho chicagský ateliér pomoc při obnově vily Tugendhat, kterou iniciovali brněnský architekt František Kalivoda a Greta Tugendhatová. Avšak 17. srpna 1969 Ludwig Mies van der Rohe v Chicagu umírá. Jeho výrok „méně je více“ je příznačný pro čisté formy a práci s materiálem. Sklo, ocel a beton jsou atributy jeho osobitého „internacionálního stylu“, který architekturu ovlivňuje dodnes.

K objeveným fragmentům patří i zbytky původní podlahové krytiny užitě v hlavním obytném prostoru ve druhém nadzemním podlaží a v pokojích ložnicového patra ve třetím nadzemním podlaží. Linoleum smetanové barvy bylo vyrobeno v továrně Deutsche Linoleum Werke (DLW) v Německu, která vznikla v roce 1926 sloučením několika továren a patřila k největším evropským producentům linolea. Po odstranění PVC položeného v hlavním obytném prostoru a v pokojích ložnicového patra při obnově vily v 80. letech byl objeven i tzv. Sorelův cement, patentovaný v roce 1927. Vyráběl se z páleného magnezitu a roztoku chloridu hořečnatého s přísadami plniv. V případě vily Tugendhat jde o typ podlahové maltoviny obsahující směsi chloridu a oxidu hořečnatého s plnivem z dřevěné drti. Na základě složení lze maltovinu charakterizovat jako xylolit. V hlavním obytném prostoru byl v 80. letech odstraněn a nahrazen betonovou mazaninou s ocelovou výztuží. Zbytky xylolitu se podařilo na několika místech objevit, a to i s původním tvrdým povrchem v červené barvě. Pochází ze stavebních úprav v roce 1945, kdy byla krytina DLW na sklonku 2. světové války zničena ustájením koní jezdeckého oddílu sovětské armády. Ve větších plochách zůstal xylolit zachován v ložnicích a v někdejších pokojích kuchařky a pokojských.

Jak probíhala pokládka nových podlahových krytin, jsme se zeptali Ing. Heleny Adlerové z firmy Armstrong Floor Products Czech Republic, s.r.o.

„Projekt pro nás začal v roce 2007, kdy se zástupci firmy Armstrong poprvé setkali s představiteli města Brna. Armstrong nabídl dodávku materiálu sponzorským darem, a to jako společnost, která byla založena už roku 1882 jako German Linoleum Manufacturing Comp. Ltd, roku 1926 přejmenována na DLW a i dnes je pod názvem Armstrong jedním z největších evropských producentů linolea. V tom okamžiku ještě nikdo netušil, o jakou barvu se bude jednat. Ve vile bylo v té době položeno světlé PVC z rekonstrukce v 80. letech. Vysvětlili jsme výhody linolea z naší současné kolekce a na základě faktu, že se bude jednat o muzeum s velkým počtem návštěv a společenských akcí, doporučili zachování barvy, ale za použití povrchové úpravy PUR, která je nanášena již ve výrobě (jedná se o polyuretan tvrzený UV zářením). Tím na povrchu materiálu vznikne ochranný film bez nutnosti každoroční renovace, jako je tomu v případě linolea s polymerovou povrchovou úpravou.

Po zahájení rekonstrukce počátkem roku 2010 jsme se ve vile opět sešli, tentokrát i za přítomnosti zástupců generálního dodavatele. Představili jsme současnou kolekci linolea – barvy Uni Walton. Ani tehdy ještě nebyla známa původní barva linolea. Podlahovina a podklad přišly na řadu až na přelomu let 2010 a 2011. V té době Armstrong dodal vzorníky linolea DLW z 30. a 40. let a byla identifikována původní barva. Vyrobili jsme vzorek v „bílé“ barvě a předložili ho na kontrolním dnu k odsouhlasení. Finálním materiálem se stalo na zakázku vyrobené linoleum Uni Walton tl. 3,2 mm, úprava PUR, barva Vila Tugendhat a šedé linoleum Uni Walton ze standardní kolekce, které je použité v personálním traktu. Zcela „bílé“ linoleum z přírodních surovin vyrobit nelze, a tak původní i současná barva připomíná slonovou kost. Množství bylo spočítáno na základě spárofezu od projektanta: slonová kost 750 m² a šedá 110 m². Musel se dodržet původní kladečský plán, kde osy naznačují sloupy v místnosti. Jedná se o nestandardní šířku rozpětí cca 1,6 m (role byly dodány ve standardní šíři 2 m). Dále bylo ke speciální barvě vyrobeno 11 kusů svařovací šňůry.

Památkáři samozřejmě požadovali i autentickou náhradu podkladního xylolitu. Upozorňovali jsme na jeho nevýhody, ale nakonec byl realizován. Shoda nepanovala ani nad způsobem pokládky linolea. Jako výrobci dáváme doporučení na způsob pokládky i údržby materiálu, kdy klient pak na konečné dílo dostane záruku pouze pokud tato doporučení respektuje. Zástupci města ani památkáři nesouhlasili s nalepením linolea na xylolit, a to z důvodu případné budoucí výměny krytiny, při níž by mohlo po odtržení linolea dojít k poničení xylolitu, jehož repase, případně oprava, není snadná.

Ve spolupráci s firmou Bripo, s.r.o., která pokládku realizovala, a dodavatelem stavební chemie Mapei jsme testovali a navrhovali možné varianty pokládky.

Dalším bodem, který se v rámci kontrolních dnů řešil, byla následná údržba a ochrana materiálu, protože se jedná o citlivou barvu a provoz ve vile bude intenzivní. Ve spolupráci s firmou Dema Dekor CZ, s.r.o., která má zastoupení produktů firmy Dr. Schutz, jsme připravili pravidelný denní plán čištění a předali jej uživateli.“

Připravila Pavlína Klazarová

na základě www.tugendhat.eu a článku Vila Tugendhat v průběhu památkové obnovy (I. Černá, D. Černoušková, I. Wahla, M. Žáček, D. Židlický) publikovaném v Průzkumu památek XVIII – 1/2011.

Foto: David Židlický